NatuurPlatformZwolle

Secretariaat: p/a Milieuraad Zwolle, Goertjesweg 3 8013 PA Zwolle Tel: 06 -19869323 e: natuurplatformzwolle@milieuraadzwolle.nl

Aan: Gemeente Zwolle , ter attentie van: College van B&W en Gemeenteraad

In afschrift aan: projectorganisatie de Singel van Zwolle

Onderwerp: Aanvulling op Participatiejournaal Singel van Zwolle - Tussentijdse rapportage : *Thema Groen*

Zwolle, 1 november 2024

Geacht college, geachte raad,

Het NatuurplatformZwolle (NPZ) heeft waardering voor uw hoge ambities rond participatie bij de planvorming rond de Singel. In deze fase willen wij een aanvulling doen op het *recente participatiejournaal Singel van Zwolle - Tussentijdse rapportage.* We zien dat de groene inbreng via een ingestuurde brief van de Milieuraad Zwolle nog niet terugkomt in het journaal. Toch is deze inbreng juist belangrijk in de beginfase.

De brief wordt nu, onderschreven door alle aangesloten organisaties binnen het NPZ, opnieuw ingebracht.
Deze treft u als bijlage bij deze brief aan. Er zijn veel ideeën ingediend over wat mensen graag zouden zien rond de singel (antropocentrisch). Dat was ook gevraagd. Bovendien zijn de meeste ideeën ‘landgebonden’. Tot nu toe is er nog geen aandacht geweest voor de singel als onderdeel van een waterhuishoudkundig stelsel en aquatisch ecologisch systeem.
Dat is opmerkelijk omdat de grachten en het groen hieromheen tot de ‘hoofdgroenstructuur’ van Zwolle behoren. Daarmee is niet gezegd dat er niets mogelijk is, maar wel dat inpassing van verschillende voorstellen niet ten koste mag gaan van die hoofdstructuur. Dat vereist een samenhangend en overkoepelend plan, waarbij de gemeente ook met het waterschap in gesprek moet zijn.

Inmiddels verder aanvullend vragen wij ook specifiek aandacht voor:
 -Het thema verlichting: lichtvervuiling beperken, vanwege de effecten op diverse aanwezige fauna, bijv vleermuizen.
- Het scheiden van overstort afval/ regenwater ten behoeve van de waterkwaliteit, het terugdringen van groene effecten bij 'overbemesting' van het water via de afvalstoffen. Daarbij speelt ook het reguleren van de instroom vanuit het achterland / agrarisch gebied.
- Drijvende tuinen / eilanden met broedplekken, planten en waterluwte.

Natuurlijk is het mogelijk dat u onze brief en de aanvullingen in een latere fase wilt verwerken. Maar wij zien dus toch de noodzaak om dit nu, zo vroeg mogelijk, in te brengen. We vragen de gemeente om de brief alsnog aan het participatiejournaal en in het participatietraject toe te voegen. En vernemen graag hoe de aangedragen punten verder benut worden- als mede kaderstellend in het verdere traject.

Met vriendelijke groet,

Namens Natuurplatform Zwolle

Hans de Graad, voorzitter

Informant: Albert de Graaf

BIJLAGE- de eerder ingestuurde brief

Singel van Zwolle

Bijdrage Milieuraad Zwolle, Albert de Graaf, 23 augustus 2024. Thema: Groen.

Ontstaan:

De stad Zwolle is ontstaan op een dekzandrug tussen IJssel en Vecht. De stad ligt op een knooppunt van grondsoorten en landschappen;de IJsselvallei met zavel en lichte kleibodems, de zandgrond van Salland en de natte veengronden van Noordwest Overijssel.

Ondanks de aanwezigheid van de IJssel was de afwatering van Salland in de Middeleeuwen slecht, doordat oeverwallen verhinderden dat rechtstreeks op de IJssel werd afgewaterd. Het water stagneerde tegen deze oeverwallen, waardoor moerassen ontstonden. Het water stroomde oppervlakkig door deze moerassen noordwaarts en kwam ten noorden van Zwolle in het Zwarte water. Tussen de 12e en 14e eeuw werden de moerassen ontwaterd door het graven van weteringen, die het water sneller, maar nog steeds naar het noorden, afvoerden. Zwolle maakte handig gebruik van deze wateraanvoer door de weteringen voor de stadsgracht.(?)

Betekenis

Historie

De gracht was een belangrijk onderdeel van het middeleeuwse Zwolle en vormt een herkenbare begrenzing tussen het - van oorsprong - middeleeuwse centrum en de latere stadsuitbreidingen. In de vorm van de singel is de oorspronkelijke verdedigingsfunctie als stadsgracht nog herkenbaar.

Vanuit historisch perspectief is het belangrijk de singel/gracht in zijn geheel en in de oorspronkelijke (ster)vorm te behouden.

Waterhuishouding

De singel en Thorbeckegracht staan op de legger van het waterschap en hebben nog steeds een waterhuishoudkundige functie. Soestwetering en Nieuwe wetering vloeien samen in het Almelose kanaal dat uitmondt in de singel en Thorbeckegracht. Aan de andere kant van het centrum stroomt het water weg via het Zwarte water. Direct ten westen van de Pannenkoekendijk bevindt zich een keersluis, die de binnenstad beschermd tegen overstroming bij noordwester storm.

Ecologie

Ecologische verbinding

De singel is in het gemeentelijke groen- en recreatiebeleid onderdeel van de gemeentelijke groenstructuur. De singel en de wateren die ermee in verbinding staan vormen een belangrijke ecologische verbinding tussen het centrum van de stad en het buitengebied. Dat geldt met name voor de natte (blauwe) verbinding, maar er zijn in beperkte ook mate kansen voor droge verbindingen via - het groen op - de oevers.

Afbeelding 1

De singel staat via Zwarte water, Zwarte meer en Ketelmeer in open verbinding met het IJsselmeer (stroomafwaarts). Vissen kunnen ongehinderd migreren, want de keringen bij Ramspol en de Hofvlietbrug in Zwolle worden alleen in extreme situaties gesloten. Bovenstrooms van Zwolle wordt vismigratie uiteindelijk echter gehinderd door diverse kunstwerken: stuwen bij de samenvloeiing van Overijssels kanaal en Nieuwe weteringen in de Soestwetering ter hoogte van Wijhe (Hamelweg - vistrap?)

De knelpunten voor landgebonden soorten staan vermeld op de gemeentelijke knelpuntenkaart.

Verschillende diersoorten stellen verschillende eisen aan het landschap om zich te kunnen verplaatsen. Onder verbeterpunten komt dit verder ter sprake.

Biodiversiteit

De gemeentelijke natuurwaardenkaart vermeld dat in het centrum in totaal 879 soorten zijn aangetroffen verdeeld over de negen soortgroepen. Voor een stadscentrum is een aantal van 879 soorten niet slecht. Opmerkelijk is dat 11 van de 18 in Nederland voorkomende soorten vleermuizen in het centrum zijn waargenomen. En er komen ook enkele uitheemse soorten voor. Sommige van deze soorten zijn problematisch, omdat ze een bedreiging vormen voor inheemse (hier van nature thuishorende) soorten, de (volks)gezondheid of schade of ernstige overlast veroorzaken. Er is een Europese verordening die voorschrijft hoe om te gaan met deze invasieve exoten. Muskusrat,Roodwangschildpad (en andere ondersoorten van de Lettersierschildpad) en Hemelboom staan o.a. op deze Unielijst.

Tabel natuurwaardenkaart

879 WAARGENOMEN SOORTEN (zoals bekend in Nationale Databank Flora en Fauna) — 0 … 879 … beste deelgebied 2.905

Vogels (110 waargenomen)		Vleermuizen (11 waargenomen)		Zoogdieren (7 waargenomen)	
Aalscholver	Huismus	Bosvleermuis	Watervleermuis	Bosmuis	Muskusrat
Boomklever	Kokmeeuw	Laatvlieger	Gewone dwergvleermuis	Bruine rat	Otter
Boomkruiper	Sperwer	Meervleermuis	Gewone grootoorvleermuis	Egel	Steenmarter
Gierzwaluw	Turkse tortel	Rosse vleermuis		Huismuis (soort onbekend)	
Grote gele kwikstaart	Zwarte roodstaart	Ruige dwergvleermuis			

Reptielen, Amfibieën & Vissen (7 waargenomen)		Dagvlinders (16 waargenomen)		Libellen (13 waargenomen)	
Baars	Roodwangschildpad	Atalanta	Klein koolwitje	Blauwe breedscheenjuffer	Grote keizerlibel
Brasem	Snoekbaars	Boomblauwtje	Kleine vos	Bruine glazenmaker	Platbuik
Graskarper		Citroenvlinder	Kleine vuurvlinder	Bruine korenbout	Lantaarntje
Lettersierschildpad		Dagpauwoog	Koninginnenpage	Gewone oeverlibel	Watersnuffel
Rietvoorn		Distelvlinder	Oranjetipje	Grote roodoogjuffer	Weidebeekjuffer

Overige Ongewervelden (88 waargenomen)		Vaatplanten (568 waargenomen)		Overige (59 waargenomen)	
Akkerhommel	Stadsreus	Akkergeelster	Hemelboom	Gewoon schildmos	Oranje dooiermos
Blauwe metselbij	Steenhommel	Armbloemig look	Muurfijnstraal	Groot dooiermos	Reuzenchampignon
Huismoeder	Tuinhommel	Straatgras	Muurleeuwenbek	Parapluutjesmos	Steenpurperschaaltje
Kolibrievlinder	Vuurwants	Muurvaren	Gehoornde klaverzuring	Kopjes-bekermos	Gewoon muursterretje
Rosse metselbij	Zevenstippelig lieveheersbeestje	Gele helmbloem	Bleekgele droogbloem	Rond schaduwmos	Kastanjebruine schotelkorst

Afbeelding 2

Recreatie

De singel is één van de belangrijkste, zo niet het belangrijkste, structuurelement van de binnenstad. Het is een zeer herkenbare en vanzelfsprekende grens tussen het oude centrum en de rest van de stad. De singel vormt ook (open) ruimte in contrast met het dicht bebouwde centrum en de bruggen over de singel zijn de entree tot het centrum en belangrijke orientatiepunten.

De singel is recreatief belangrijk uit visueel oogpunt, bijv. Als decor voor horeca zoals Huize Hofvliet. Een stadsstrand is op warme dagen een alternatief voor het horecaterras. De singel heeft een (beperkte) verblijfsreceatieve functie in de vorm van de passantenhaven. Daarnaast fungeert het als vaarwater voor de kleine watersport (…, sloepen, kano's, sup-boards).

Op de singel werd ook geschaatst, maar door het veranderend klimaat is dat waarschijnlijk verleden tijd.

Verbeterpunten

Milieucondities

Waterkwaliteit? Voldoet water aan KRW-norm. Zo niet, dit bij voorrang aanpakken.

We willen helder water. Afgezien van het visuele aspect profiteren alle andere functies daarvan. In helder water is een rijke plantengroei mogelijk waar veel dieren van profiteren.

Waterbodem is niet zo lang geleden uitgebaggerd. Onderhoudsfrequentie?

Variatie in milieuomstandigheden vergroten (gradiënten). Helofyten langs deel van de oever en ondiep water

Historisch

Wanneer de mogelijkheid zich voor doet (herinrichting) de voormalige verdedigingsfunctie tot uiting laten komen in de nieuwe bebouwing vgl maagjesbolwerk. En natuurinclusief bouwen!

Ecologie

De singel is leefgebied van verschillende vissoorten en foerageergebied van verschillende vleermuissoorten en visetende vogelsoorten als blauwe reiger, visdief? Aalscholver en ijsvogel.

Ecologische verbinding

De singel is weliswaar stedelijk water, maar maakt deel uit van een veel groter watersysteem. Die natte verbinding is redelijk in orde voor vis, maar de oevers schieten tekort als verbinding voor andere soorten. De gemeente heeft de singel daarom begrijpelijkerwijs niet aangemerkt als droge verbinding. Maar de oevers voldoen ook niet voor oevergebonden soorten.

Het grootste deel van de oevers is beschoeid en de rest heeft kademuren of damwand (bijv. de hele Thorbeckegracht). Ook beschoeiingen die maar weinig boven het waterpeil uitsteken vormen belangrijke barrières voor veel soorten. Te water geraakte kleine dieren zullen verdrinken. Voor (kleine) vissen ontbreekt beschutting tussen oeverplanten.

Zoals gezegd stellen soorten uiteenlopende eisen aan de omgeving om zich erdoor te kunnen verplaatsen. Met de inrichting van ecologische verbindingen wordt geprobeerd geschikte leefgebieden voor één of meer soorten met elkaar te verbinden. Vaak wordt een ecologische verbinding ingericht voor en groep soorten die vergelijkbare eisen aan een verbinding stellen. Voor de singel kan het accent gelegd worden op een verbinding voor oevergebonden soorten op lokaal en/of regionaal niveau. Hieronder staan twee ‘modellen’ daarvoor beschreven.

		Lokaal niveau	Regionaal niveau	Nationaal niveau
Otter en Waterspitsmuis	corridor	25 m breed	25-50 m breed	> 50 m breed
	stapsteen	2 ha 1 km afstand	2-5 ha 1 km afstand	> 5 ha 1 km afstand
Blankvoorn en Libel	corridor	2-5 m breed	5-10 m breed (25%) 2-5 m breed (75%)	> 10 m breed (25%) > 5 m breed (75%)
	stapsteen	3 km afstand	1-3 km afstand	< 1 km afstand

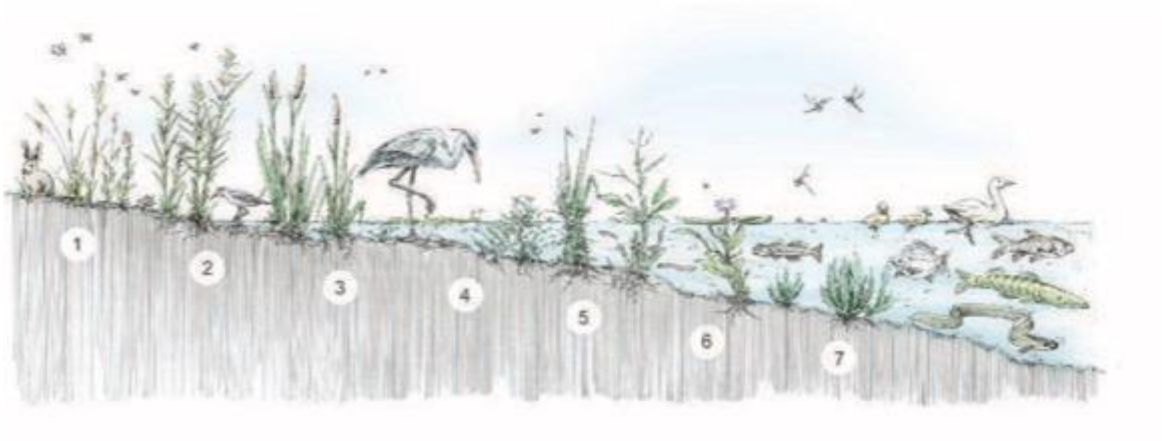
Er is nog een model voor natte en oevergebonden natuur namelijk salamander en pad. Hier wordt niet voor gekozen omdat een belangrijke eis voor amfibieën is dat er geïsoleerde watertjes (poelen, vijvers) zijn zonder vis.

Idealiter is er een geleidelijke overgang van water naar land.

DE VERSCHILLENDE OEVERZONES VAN EEN NATUURVRIENDELIJKE OEVER

Vanaf het water gezien gaat de vegetatie geleidelijk over in steeds drogere planten tot (moeras)bos. De drassige zones zijn vooral van belang voor soortenrijke moerasvegetaties en ongewervelde dieren, zoals wormen, kreeftachtigen, insecten en spinachtigen. De ondiepe wateren met waterplanten zijn ideale schuil- en paaiplaatsen voor vissen.

1 *Bloemrijk grasland;*
2 *Vegetatie van vochthoudende grond;*
3 *Vegetatie van natte ruigtes (plas-dras);*
4 *Moerasplanten die in ondiep water staan;*
5 *Moerasplanten die in dieper water staan;*
6 *Drijfbladplanten;*
7 *Ondergedoken waterplanten.*

Afbeelding 3

Als er voldoende ruimte is wordt een natuurvriendelijke oever als een flauwhellend talud aangelegd. Als er minder ruimte is kan worden gekozen voor een plasberm (Afb.3: 4, 5 in de afbeelding) of drasberm (Afb.3: 3).

Meer structuur onder water maakt de singel een beter leefgebied voor diverse soorten.

Suggesties

Overall zou er meer variatie in milieuomstandigheden aangebracht kunnen worden (gradiënten), zowel in het water als op het land.

Doelstelling voor het water is dat het water voldoet aan de KRW-eisen en dat de waterbodem voor de helft van de oppervlakte begroeid is met waterplanten. Er moet een 10 m brede ‘vaargeul’ overblijven.

Ecologisch (nat):

1. Op enkele bredere delen een onderwaterstructuur aanleggen (dood hout, of holle betonnen elementen)

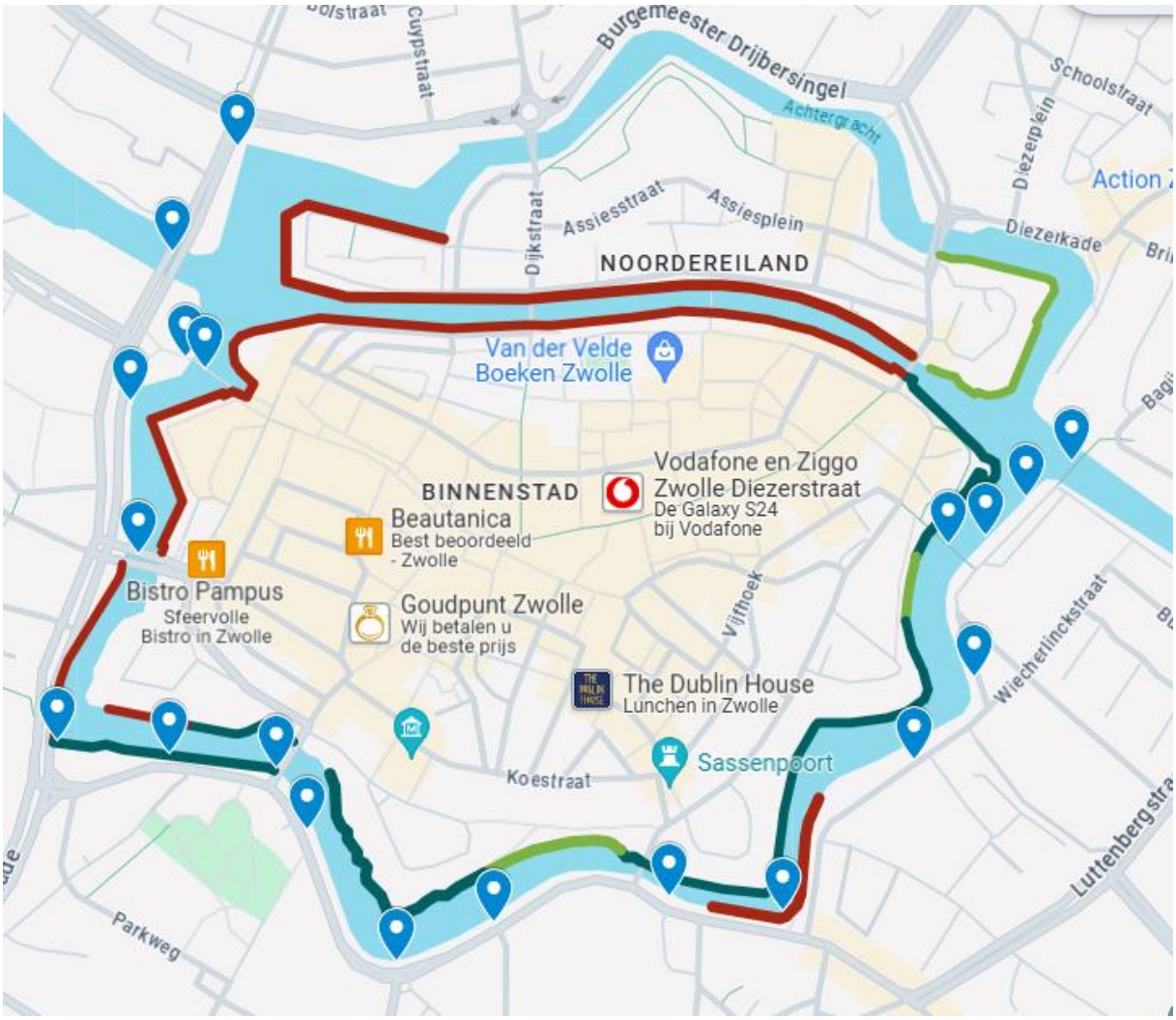
In de Utrechtse Catharijnesingel worden onderwaterriffen geplaatst. Foto CU2030/Gerrit Serné

Zoetwaterriffen in Utrechtse Singel voor een rijker onderwaterleven

Afbeelding 4

2. (Ondergedoken) waterplanten (Afb.3: 4-7)dragen bij aan de helderheid van het water en bieden schuilplaatsen voor kleine vis.
3. Waar een lage houten beschoeiing aanwezig is kan onderzocht worden of deze verlaagd kan worden tot op waterniveau. Als dat niet over de volle lengte kan dan pleksgewijs zodat uittreedplaatsen ontstaan.
4. Waar wat meer ruimte is (Nijkerkenbolwerk, Ter Pelkwijkpark, de Suekerbult) zou een flauwhellend talud gerealiseerd kunnen worden met (pleksgewijs) helofyten als Riet en lisdodde.
5. Bij kademuur/damwand waar geen schepen aanleggen zou tegen de kade een plasberm (Afb.3: 5, 6) aangelegd kunnen worden bijv. tegen theater de Spiegel.
6. Een stuk kademuur zou ingericht kunnen worden als oeverzwaluwenwand door er ‘nestgangen’ in te boren. De wand moet rustig gelegen zijn, georiënteerd tussen het noordwesten en noordoosten met openwater ervoor. (Ik zie niet direct een geschikte locatie hiervoor)
7. Door het gebruik van harde portlandcement bieden veel kademuren weinig kansen voor muurflora. Wellicht kan op sommige plekken tegen de bestaande kademuur een ‘muurplantenmuur’ geplaatst worden. Sommige soorten, zoals muurbloem (Erysimum cheiri) en echte muurvaren (Asplenium ruta-muraria) vestigen zich bij voorkeur aan de zonkant; andere soorten, zoals muurleeuwenbek (Cymbalaria muralis), gele helmbloem (Pseudofumaria lutea) en verschillende soorten varens, groeien juist op schaduwrijke muren.
8. De singel zuidelijk rond het centrum is van Almelose kanaal tot Zwarte water ongeveer 2 km lang. Om deze afstand te overbruggen is voor otters eigenlijk een stapsteen van ca. 2 ha nodig. Die ruimte ontbreekt. Een sub-optimale oplossing is een otterholt op een rustige plek.
9. Een aantal in het gebied aangetroffen soorten zijn exoot (al dan niet invasief) en ben je waarschijnlijk liever kwijt dan rijk. Bijv. Letter-/roodwangschildpad, muskusrat en hemelboom. Graskarper is ook een exoot maar wordt ingezet voor ‘begrazing’ van de waterplanten.

De gierzwaluw is als ambassadeur wel terecht, alleen zullen er waarschijnlijk niet veel soorten op meeliften.

Aan het Natuurplatform Zwolle nemen deel:
Zwolle Groenstad • IVN afd Zwolle • KNNV afd Zwolle • Bijenvereniging Zwolle • Avifauna Zwolle • Milieuraad Zwolle